

MEHMED (MUHAMMED) TAHSİN TRABZONÎ VE ESERLERİ

Nur Kübra DEMİRCİ*

Hayatı

İncelenebildiği kadarıyla, müellifin hayatı hakkında bilgiye ulaşılamamıştır. Tanıtılacak eserin ferağ kaydında yer alan bilgilerden hareketle şunlar söylenebilir:

Adı Mehmed (Muhammed) Tahsin (?)¹ b. Ahmed Şemseddin Trabzonî'dir. Eserin 1339/1920 tarihinde tamamlanmış olmasından hareketle, müellifin hayatının yaklaşık olarak m. 19. asrın ikinci yarısıyla 20. asrın ilk yarısı arasındaki devreye rastladığı tahmin edilebilir.² Hafızu'l-kurrâ ifadesinden Mehmed Tahsin'in ileri düzeyde kıraat eğitimi almış olduğu; eserin içeriğinden de Arapça ve temel İslamî ilimler tahsil ettiği anlaşılmaktadır. Müellifin kendisini tanıtırken kullandığı Halvetî Şa'bânî ifadeleri, risalenin içeriğine yansımış tasavvuf ağırlıklı anlatım biçimi ve kendisinin derlediği bir tasavvuf risalesinin bulunması bir arada değerlendirildiğinde; Mehmed Tahsin Trabzonî'nin tasavvufî yönünün oldukça kuvvetli olduğu görülmektedir.³

Eseri

Yapılan taramalarda eserin tek nüshasına ulaşılmıştır. Bu nüshaya dair, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı'nın internet sitesinde şu bilgilere yer verilmiştir: Yazma, Süleymaniye Kütüphanesi, 00290 nolu Nuri Arlasez Koleksiyonu, nr. 406254'tedir. Eserin adı katalogda *Yasin-i Şerîf'in Havâssı* şeklinde yer almaktadır. Nüshanın içeriğine bakıldığında ise müellif tarafından herhangi bir isim belirtilmemiştir. Ancak ilk satırlarda kırmızı mürekkeple 'Yâsîn-i Şerîf'in hâssı hakkında mervî olan ehâdis-i şerîfe ve ahbâr ve âsâr-ı me'sûre' şeklindeki ifadeler yer verilmiştir.⁴

Eserin hacim olarak muhtasar bir risale olduğu söylenebilir. Yedi varaklık eser, 1b-7a olmak üzere altı varaklık içeriğe sahiptir. Yazı tarzı rik'a olan risalenin oldukça zor okunduğu, birçok kısmının hattından kaynaklı olarak birkaç farklı şekilde okunmaya muhtemel olduğu söylenmelidir. Bu hali ile risalenin, başkalarının okuyup istifade etmesi yerine, müellifin kendisinin istifade etmek üzere aldığı notlar izlenimi verdiği söylenebilir.

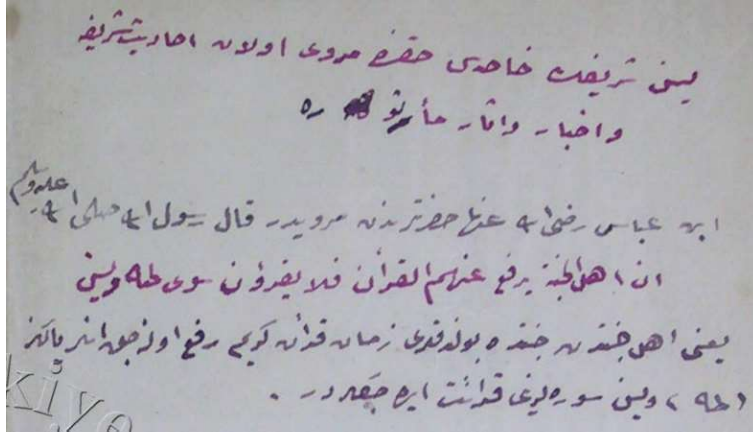
* Öğr. Gör., Trabzon Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Kuran-ı Kerim Okuma ve Kıraat İlmi Anabilim Dalı, demirelnk@trabzon.edu.tr

¹ Görselde de incelenebileceği gibi, bu ifadenin okunuşu oldukça zordur. Bu anlamda kendilerine danıştığımız kimseler, ilgili ifadeyi birbirlerinden farklı şekillerde okumuşlar ve nihai bir sonuca varılamamıştır.

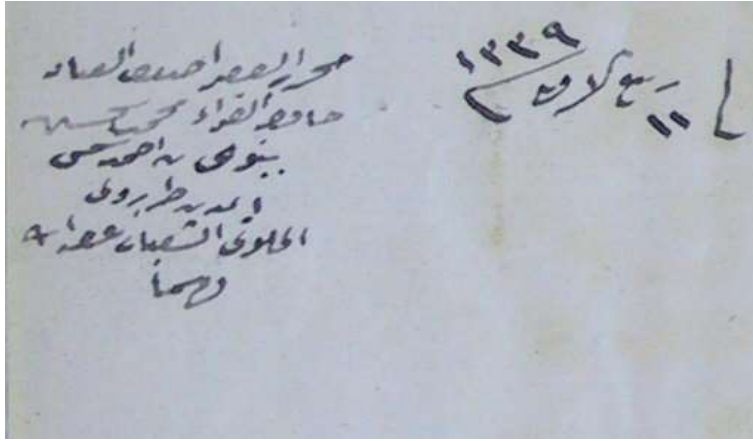
² Müellifin derlediği bir diğer tasavvuf risalesinde yer alan tarihler de aynı duruma işaret etmektedir. İlgili ibareler için bk. Mehmed (Muhammed) Tahsin b. Ahmed Şemseddin Trabzonî, *Tasavvuf Mecmû'ası* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Nuri Arlasez, 406260), 8a, 24a, 29b.

³ İlgili ferağ kaydı için bk. Mehmed (Muhammed) Tahsin b. Ahmed Şemseddin Trabzonî, *Yasin-i Şerîf'in Havâssı* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Nuri Arlasez, 406254), 7a.

⁴ Trabzonî, *Yasin-i Şerîf'in Havâssı* (Nuri Arlasez, 406254), 1b.

Resim 1: Risalenin adını ve başlangıcından bir bölümü içeren 1b'nin ilgili kısmı

Resim 2: Risalenin ferağ kaydını içeren 7a'nın ilgili kısmı

Eserin muhtevasına gelince, Yâsîn suresine dair hadîs-i şeriflere Arapça olarak kırmızı renkli mürekkeple yer verildikten sonra, her birinin altında siyah mürekkeple Türkçe açıklamalar yapılmıştır. Hadislerin senedi hafzedilmiş olup, sadece sahabî râvîye yer verilmiştir. Eserde yer alan hadîs-i şerifler Yâsîn suresinin önemi/faziletleri, bu sureyi okuyanın kazanacağı uhrevî-dünyevî kazançlar ve ölmüş kişilere/ölüm esnasında bulunan kişilere bu sureyi okumanın gerekliliği gibi hususları içermektedir. Bu yönüyle risalenin, Yâsîn suresi ve faziletlerine dair rivayetleri bir araya getirme gayesi ile kaleme alındığı söylenebilir. Risalede özellikle vurgulanan husus Yâsîn'in Kur'an'ın kalbi mesabesinde oluşudur.⁵ Bu sure Kur'an'ın özü olması yönüyle Fatiha suresi ile bir arada değerlendirilmiş; Fatiha'nın içerdiği esasları ikmal ve itmam ettiğine vurgu yapılmıştır. Risalede Yâsîn'in usûl-ü selâseyi içerme yönüne dikkat çekilmiş, bunlardan en çok vurgulanan yön de sem'îyyât kısmında değerlendirilen haşr-u neşr-i cismânî olmuştur. Bu konu, Yasin'in ölmüş/ölmekte olan kişilere okunması bahsinde ele alınmıştır. Bu vesile ile felsefeciler de eleştirilmiştir.⁶

Eserde yer alan hadislerin kaynakları tek tek zikredilmemiştir. Zikredilen bir hadis bağlamında, bu rivayetin Tirmizî (öl. 279/892), Ahmed b. Hanbel (öl. 241/855), Ebû Dâvûd (öl. 275/889), Nesâî (öl. 303/915), İbn Mâce (öl. 273/887) ve Taberânî (öl. 360/971) tarafından tahrir edildiğine değinilmiştir.⁷

⁵ Trabzonî, *Yasin-i Şerif'in Havâssı* (Nuri Arlasez, 406254), 2a.

⁶ Trabzonî, *Yasin-i Şerif'in Havâssı* (Nuri Arlasez, 406254), 3a-3b.

⁷ Trabzonî, *Yasin-i Şerif'in Havâssı* (Nuri Arlasez, 406254), 2a.

Risaleye kaynaklık eden hadis ilmine dair eserlerin yanında, Mehmed Tahsin'in zaman zaman görüşlerinden alıntı yaptığı müfessirler Gazzâlî (öl. 505/1111),⁸ Râzî (öl. 606/1210),⁹ Nesefî (öl. 710/1310)¹⁰ ve Kurtubî'dir (öl. 671/1273).¹¹ Eserde Yâsîn ayet-i kerîmesinin diğer huruf-u mukattaa gibi müteşabihâtta olduğu ve muhtelif manaları ile ilgili Yazıcıoğlu Mehmed Efendi'nin (ö. 855/1451) *Muhammediye* adlı meşhur tasavvufî eserinden istifade edilmiştir.¹²

Risalenin bir diğer kaynağı ise Bursa Gazzî Dergâhı'nın kurucusu Şeyh Ahmed Gazzî'nin torunlarından Gazzîzâde Abdüllatif Efendi'nin (1776-1832) *Fütûhât-ı kenzi 'l-Kur 'ân* adlı Fatiha suresi tefsiridir. Dedesinden sonra mezkûr dergâhın şeyhliğini üstlenen Gazzîzâde'nin bu eseri tasavvufî/işarî bir tefsirdir.¹³ Risalede bu eserden aynen alıntı ile aktarıldığı ifade edilen uzun bir bölüm bulunmaktadır. İlgili kısım tefsir ile karşılaştırıldığında Mehmed Tahsin'in bu alıntıda, Gazzîzâde'nin tefsirinde Yâsîn'in okunmasının dünyevî-uhrevî faydalarına dair açıklamalarını aynen aktardığı, ek olarak sadece hadislerin Arapçalarına yer verdiği görülmektedir. Bu alıntı, bir varaktan fazla bir hacme sahiptir.¹⁴ Mehmed Tahsin'in, Gazzîzâde gibi Halvetiye tarikatına mensup olması, bu uzun aktarımın arka planını da ortaya koymaktadır.

Risalede alıntı yapılan bir diğer tasavvufî kaynak İbnü'l-Arabî'nin (öl. 638/1240) *Fütûhât-ı Mekkiyye*'sidir. Burada İbnü'l-Arabî'nin Yâsîn'in faziletine dair bizzat yaşadığı bir menkıbesi aktarılmaktadır.¹⁵ Kâdiriyye tarikatının Yâfiyye kolunun kurucusu İmam Yâfi'î'den¹⁶ (öl. 768/1367) ise eser adı belirtilmeden ehl-i mükâşefeden rivayet ettiği uzunca bir menkıbe nakledilmiştir.¹⁷ Ayrıca risalede Yâsîn-i şerîfe dair şiirler de yer almaktadır. Bunlardan ilki Mehmed Tahsin'in Ebû Leys es-Semerkindî'ye (öl. 373/983) nispetle Türkçe'ye çevirdiği bir şiir, diğeri ise Yazıcıoğlu Mehmed Efendi'nin *Muhammediye* adlı eserinden nakledildiği belirtilen bir şiirdir.¹⁸ Eserin kaynaklarının ağırlıklı olarak tasavvufî metinler olduğu görülmektedir. Yazmada bu kaynaklardan yapılan alıntılarının hacmi, yaklaşık olarak risalenin yarısına tekabül etmektedir. Bu yönü ile yazma, tasavvufî anlatımların ağırlıkta olduğu bir risaledir.

Kaynakça

- Baş, Derya. "Yâfiî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 43/175-177. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Gazzîzâde, Abdullatif b. Mehmed Es'ad. *Fütûhât-ı kenzi 'l-Kur 'ân*. Bursa: İnebey Kütüphanesi, Orhan, 35449, 1a-176b.
- Önal, Ramazan. *Gazzîzâde Abdüllatif Efendi'nin Fütûhâtı Kenzi 'l-Kur 'ân Adlı Fâtiha Sûresi Tefsîrinin Tahlîli ve Değerlendirilmesi*. Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013.

⁸ Trabzonî, *Yasin-i Şerîf'in Havâssı* (Nuri Arlasez, 406254), 2b.

⁹ Trabzonî, *Yasin-i Şerîf'in Havâssı* (Nuri Arlasez, 406254), 2b.

¹⁰ Trabzonî, *Yasin-i Şerîf'in Havâssı* (Nuri Arlasez, 406254), 3b.

¹¹ Trabzonî, *Yasin-i Şerîf'in Havâssı* (Nuri Arlasez, 406254), 4a.

¹² Trabzonî, *Yasin-i Şerîf'in Havâssı* (Nuri Arlasez, 406254), 2b. Mezkûr eser hakkında bilgi için bk. Mustafa İsmet Uzun, "Muhammediye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2020), 30/583-584.

¹³ Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı internet sitesinde yer alan bilgiye göre mezkûr eserin yazmaları, Bursa İnebey Kütüphanesi, Orhan Koleksiyonu, 35448-35449-35450 nolu bibliyografik kayıtlarda yer almaktadır. Çalışmada risalenin içeriğiyle kıyaslanan nüsha için bk. Abdullatif b. Mehmed Es'ad Gazzîzâde, *Fütûhât-ı kenzi 'l-Kur 'ân* (Bursa: İnebey Kütüphanesi, Orhan, 35449), 63b-64b. Mezkûr tefsire ve müellifine dair detaylı bilgi için bk. Ramazan Önal, *Gazzîzâde Abdüllatif Efendi'nin Fütûhâtı Kenzi 'l-Kur 'ân Adlı Fâtiha Sûresi Tefsîrinin Tahlîli ve Değerlendirilmesi* (Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013).

¹⁴ Trabzonî, *Yasin-i Şerîf'in Havâssı* (Nuri Arlasez, 406254), 4a-5b.

¹⁵ Trabzonî, *Yasin-i Şerîf'in Havâssı* (Nuri Arlasez, 406254), 5b-6a.

¹⁶ Hakkında bilgi için bk. Derya Baş, "Yâfiî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 43/175-177.

¹⁷ Trabzonî, *Yasin-i Şerîf'in Havâssı* (Nuri Arlasez, 406254), 6a.

¹⁸ Trabzonî, *Yasin-i Şerîf'in Havâssı* (Nuri Arlasez, 406254), 6b-7a.

TRABZONLU MÜELLİFLER VE ESERLERİ / OSMANLI DÖNEMİ

Trabzonî, Mehmed (Muhammed) Tahsin b. Ahmed Şemseddin. *Tasavvuf Mecmû'ası*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Nuri Arlasez, 406260, 1b-29b.

Trabzonî, Mehmed (Muhammed) Tahsin b. Ahmed Şemseddin. *Yasin-i Şerîf'in Havâssı*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Nuri Arlasez, 406254, 1a-7a.

Uzun, Mustafa İsmet. "Muhammediye". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 30/583-584. Ankara: TDV Yayınları, 2020.